

ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ «ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ»

(Θουκυδίδου, Ιστορία, Βιβλίο Β, κεφ. 35 – 43)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 35

Οι περισσότεροι βέβαια από όσους έχουν μιλήσει ως τώρα εδώ επαινούν αυτόν που πρόσθεσε στην καθιερωμένη συνήθεια (τελετή) το λόγο αυτό, γιατί θεωρούν ότι είναι καλό να εκφωνείται αυτός προς τιμήν των νεκρών των πολέμων. Σε μένα όμως θα φαινόταν πως είναι αρκετό σε ανθρώπους που αποδείχτηκαν γενναίοι με έργα, με έργα να εκδηλώνονται και οι τιμές, όπως αυτά που τώρα βλέπετε ότι παρασκευάστηκαν με δημόσια φροντίδα γι' αυτήν εδώ την ταφή, και να μην εξαρτάται η αξιοπιστία της αρετής πολλών από έναν άνδρα, αν μιλήσει καλά ή άσχημα. Γιατί είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς με επιτυχία σε θέμα που με πολύ κόπο εξασφαλίζεται η εντύπωση ότι (ο ρήτορας) λέει την αλήθεια. Γιατί αυτός που έχει άμεση γνώση και άρα είναι ευνοϊκός ακροατής ίσως να νομίζει ότι αυτά λέγονται κάπως κατώτερα από αυτά που θέλει (να ακούσει ή να λεχθούν) και από αυτά που γνωρίζει καλά (ότι έγιναν), και αυτός πάλι που δεν τα γνωρίζει ίσως νομίζει, από φθόνο, ότι μερικά εξογκώνονται, αν τύχει να ακούσει κάτι που ξεπερνά τη δύναμή του. Γιατί οι έπαινοι που λέγονται για τους άλλους είναι ανεκτοί μέχρι αυτό, ως το σημείο που ο καθένας νομίζει ότι και ο ίδιος είναι ικανός να κατορθώσει κάτι από αυτά που άκουσε. Επειδή όμως αμέσως φθονούν, γι' αυτό και δεν πιστεύουν, σ' ό,τι ξεπερνά τις δυνάμεις τους από εκείνα (που άκουσε ο καθένας). Επειδή όμως αυτά δοκιμάστηκαν από τους παλαιούς και κρίθηκαν πως έτσι (που έχουν) είναι καλά, πρέπει και εγώ ακολουθώντας το έθιμο να προσπαθήσω να ικανοποιήσω, όσο το δυνατόν περισσότερο, την επιθυμία και την προσδοκία του καθενός από σας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 36

Θα αρχίσω λοιπόν από τους προγόνους πρώτα. Γιατί είναι δίκαιο και συνάμα ταιριαστό σε περίπτωση, όπως η σημερινή, να δίνεται σ' αυτούς η τιμή της θύμησης. Γιατί οι ίδιοι πάντα κατοικώντας τη χώρα, καθώς η μία γενιά διαδεχόταν την άλλη, μας την παρέδωσαν ελεύθερη μέχρι τώρα χάρη στην ανδρεία τους. Και εκείνοι λοιπόν είναι άξιοι επαίνου και ακόμη περισσότερο οι πατέρες μας. Γιατί αφού απέκτησαν με πολύ μόχθο, εκτός από εκείνα που κληρονόμησαν, όση εξουσία έχουμε, τα άφησαν σε μας τους τωρινούς. Και το μεγαλύτερο μέρος της εξουσίας αυτής το προσθέσαμε εμείς οι ίδιοι, που βρισκόμαστε περίπου σήμερα σε ώριμη ηλικία και ετοιμάσαμε την πόλη μας, ώστε να είναι απόλυτα αυτάρκης σε όλα και για πόλεμο και για ειρήνη. Αυτών εγώ τα πολεμικά κατορθώματα, με τα οποία κατακτήθηκε κάθε μέρος, ή αν κάπως εμείς οι ίδιοι ή οι πατέρες μας αποκρούσαμε με προθυμία εχθρό βάρβαρο ή Έλληνα που έκανε επίθεση εναντίον μας, θα τα παραλείψω, γιατί δε θέλω να μακρηγορήσω σ' αυτούς που τα γνωρίζουν καλά. Από ποιες όμως αρχές φτάσαμε σ' αυτό το σημείο ακμής και με ποια μορφή πολιτεύματος και με ποιους τρόπους ζωής έγιναν αυτά μεγάλα, αυτά αφού παρουσιάσω πρώτα, θα έρθω και στον έπαινο αυτών εδώ (δηλ. των νεκρών), γιατί νομίζω ότι και στην περίπτωση μας θα ήταν ταιριαστό να ειπωθούν αυτά και ότι ακόμη είναι συμφέρον να ακούσει αυτά προσεκτικά όλο το συγκεντρωμένο πλήθος και των πολιτών και των ξένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 37

Έχουμε δηλαδή πολίτευμα που δε ζηλεύει τους νόμους των άλλων, περισσότερο όμως εμείς οι ίδιοι είμαστε παράδειγμα σε μερικούς παρά μιμητές άλλων. Και το πολίτευμά μας ως προς το όνομα καλείται δημοκρατία, γιατί η εξουσία δε βρίσκεται στα χέρια των λίγων, αλλά των πολλών. Και όλοι έχουν τα ίδια δικαιώματα απέναντι στους νόμους για τις ιδιωτικές τους διαφορές, όσον αφορά όμως την προσωπική τους επιβολή, ανάλογα με το πώς ο καθένας ξεχωρίζει σε κάτι, προτιμάται πιο πολύ στα δημόσια αξιώματα, επειδή είναι ικανός, παρά εξαιτίας της σειράς του (=της κοινωνικής του τάξης), ούτε αν πάλι είναι φτωχός, εφόσον βέβαια μπορεί να προσφέρει κάτι καλό στην πόλη, εμποδίζεται από την ασημότητα της κοινωνικής του θέσης. Και όχι μόνο τις σχέσεις μας με την πολιτεία τις διέπει ελευθερία, αλλά και στις καθημερινές μας ασχολίες είμαστε απαλλαγμένοι από καχυποψία μεταξύ μας και δεν αγανακτούμε με το γείτονά μας, αν κάνει κάτι όπως του αρέσει, ούτε παίρνουμε απέναντί του το ύφος θυμωμένου, πράγμα που δεν επιφέρει ποινή, βλάπτει όμως. Και ενώ στις ιδιωτικές μας υποθέσεις δεν ενοχλεί ο ένας τον άλλο, στη δημόσια ζωή από εσωτερικό σεβασμό κυρίως δεν παρανομούμε, υπακούοντας σ' αυτούς που κάθε φορά διοικούν την πόλη και στους νόμους και κυρίως σε όσους απ' αυτούς ισχύουν για ωφέλεια αυτών που αδικούνται και σε όσους αν και είναι άγραφοι φέρνουν ντροπή αναμφισβήτητη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 38

Και πέρα απ' αυτά, φροντίσαμε να βρούμε πολλούς τρόπους ανάπαυσης των κόπων για το πνεύμα μας, έχοντας τη συνήθεια να τελούμε αγώνες και θυσίες που καλύπτουν βέβαια ολόκληρο το χρόνο και περιποιημένα νοικοκυριά, από τα οποία η ευχαρίστηση που ποριζόμαστε καθημερινά διώχνει μακριά τη λύπη. Και εισάγονται, λόγω του μεγέθους της πόλης από όλον τον κόσμο τα πάντα και συμβαίνει σε μας τα αγαθά που δημιουργούνται εδώ να τα απολαμβάνουμε με την ίδια ευκολία με αυτά των άλλων ανθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 39

Και διαφέρουμε από τους αντιπάλους μας και ως προς την πολεμική εκπαίδευση στα εξής σημεία. Και προσφέρουμε δηλαδή την πόλη μας ανοιχτή σ' όλους και σε καμιά περίπτωση με απελάσεις ξένων δεν εμποδίζουμε κανένα ή από ένα μάθημα ή από ένα θέαμα, το οποίο αν δεν κρυβόταν καλά και το έβλεπε κάποιος από τους εχθρούς θα μπορούσε να ωφεληθεί, γιατί εμείς έχουμε εμπιστοσύνη όχι τόσο στις πολεμικές προετοιμασίες και στις απάτες, όσο στην προσωπική μας ευψυχία την ώρα της μάχης. Και στο εκπαιδευτικό σύστημα εκείνοι με επίπονη άσκηση αμέσως από τη νεανική τους ηλικία κιόλας επιδιώκουν να γίνουν ανδρείοι, εμείς όμως, αν και ζούμε άνετα, βαδίζουμε με καθόλου κατώτερο φρόνημα στους ίδιους μεγάλους κινδύνους. Και απόδειξη αυτών είναι το εξής. Οι Λακεδαιμόνιοι δηλαδή εκστρατεύουν ενάντια στη χώρα μας, όχι μόνοι τους, αλλά με όλους μαζί τους συμμάχους τους, ενώ εμείς μόνοι μας, όταν εισβάλουμε στη χώρα των άλλων, ενώ πολεμάμε σε ξένη χώρα εύκολα νικάμε τις περισσότερες φορές αυτούς που αμύνονται για την υπεράσπιση της πατρίδας τους. Και συγκεντρωμένη τη δύναμή μας κανείς εχθρός μέχρι τώρα δεν την αντιμετώπισε, γιατί εμείς ταυτόχρονα και για το ναυτικό μας φροντίζουμε και επειδή σε πολλά μέρη της στεριάς στέλνουμε στρατό από μας τους ίδιους. Και αν κάπου συγκρουστούν με ένα μέρος από μας, αν νικήσουν κάποιους από μας, καυχούνται ότι μας έτρεψαν σε φυγή όλους και αν νικηθούν (ισχυρίζονται) ότι νικήθηκαν από όλους. Κι όμως, αν ριχνόμαστε πρόθυμοι στον κίνδυνο, ζώντας πιο πολύ με ανέσεις παρά με επίπονη άσκηση και με ανδρεία, που δεν πηγάει τόσο από την επιβολή του νόμου, όσο από τον τρόπο της ζωής μας, μένει σε μας το κέρδος να μην κουραζόμαστε προκαταβολικά για δύσκολες στιγμές που είναι να έρθουν και όταν βρεθούμε σ' αυτές να μη φαινόμαστε κατώτεροι στην τόλμη από εκείνους που πασχίζουν αδιάκοπα, και (λέω ότι) αξίζει κανείς να θαυμάζει την πόλη και γι' αυτά και για άλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 40

Και αγαπάμε δηλαδή το ωραίο και μένουμε απλοί και καλλιεργούμε το πνεύμα μας χωρίς να γινόμαστε μαλθακοί. Και χρησιμοποιούμε τον πλούτο πιο πολύ για να έχουμε τη δυνατότητα για κάποιο έργο, παρά σαν αφορμή για καυχησιές, και δεν είναι ντροπή να ομολογεί κανείς τη φτώχεια του, αλλά είναι ντροπή να μην προσπαθήσει με τη δουλειά του να την αποφύγει. Και συμβαίνει σ' εμάς τους ίδιους να φροντίζουμε ταυτόχρονα με τις ιδιωτικές μας υποθέσεις και τα πολιτικά, και σε κάθε πολίτη (συμβαίνει) να κατέχει ικανοποιητικά τα πολιτικά, ενώ καταγίνεται με διαφορετική απασχόληση. Γιατί μόνοι εμείς αυτόν που δε μετέχει καθόλου στα πολιτικά τον θεωρούμε όχι φιλήσυχο, αλλά άχρηστο, και εμείς οι ίδιοι ή τουλάχιστον διατυπώνουμε ορθές σκέψεις για τα ζητήματα της πόλης ή τα μελετούμε σωστά, γιατί θεωρούμε ότι τα λόγια δε βλάπτουν τα έργα, αλλά περισσότερο βλάπτει να μη διαφωτιστούμε πιο μπροστά με το λόγο, πριν προβούμε σε ενέργειες για όσα πρέπει (να γίνουν). Γιατί μας διακρίνει κάτι το ξεχωριστό και ως προς αυτό, ώστε και να τολμούμε εμείς οι ίδιοι πάρα πολύ και να υπολογίζουμε με πολύ μεγάλη ακρίβεια τις συνέπειες, για όσα επιχειρήσουμε. Ενώ αντίθετα τους άλλους η άγνοια τους οδηγεί σε αλόγιστο θάρρος, η σκέψη όμως σε δισταγμό. Και πιο δυνατοί στο πνεύμα δίκαια θα μπορούσαν να θεωρηθούν εκείνοι που γνωρίζουν πάρα πολύ καλά και τα δεινά (του πολέμου) και τα ευχάριστα (της ειρήνης) κι όμως εξαιτίας αυτών δεν προσπαθούν ν' αποφύγουν τους κινδύνους. Και ως προς την ευεργετική διάθεση, είμαστε αντίθετοι με τους πολλούς. Γιατί χωρίς να μας ευεργετούν, αλλά ευεργετώντας αποκτούμε φίλους. Και σταθερότερος φίλος είναι ο ευεργέτης, εφόσον επιδιώκει να παραμένει η ευγνωμοσύνη του ευεργετημένου, με τη συμπάθεια που δείχνει σ' αυτόν. Ο ευεργετημένος όμως είναι πιο απρόθυμος, επειδή γνωρίζει ότι θα ανταποδώσει την ευεργεσία, όχι για να του χρωστούν ευγνωμοσύνη, αλλά για εξόφληση του χρέους. Και μόνοι εμείς χωρίς δισταγμό βοηθούμε κάποιον, όχι περισσότερο από υπολογισμό συμφέροντος, όσο από το φιλελεύθερο φρόνημά μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 41

Και συνοψίζοντας λέω ότι η πόλη μας σε όλες της τις εκδηλώσεις είναι σχολείο της Ελλάδας και ο κάθε άνδρας από μας ως άτομο μου φαίνεται ότι θα μπορούσε ο ίδιος σε πάρα πολλές δραστηριότητες να παρουσιάσει τον εαυτό του αυτοδύναμο με την πιο μεγάλη χάρη και επιδεξιότητα. Και ότι αυτά που λέω δεν είναι περισσότερο παινέματα κατάλληλα για την παρούσα στιγμή, αλλά η πραγματική αλήθεια στηριγμένη στα έργα, η ίδια η δύναμη της πόλης το φανερώνει, την οποία αποκτήσαμε μ' αυτούς τους τρόπους ζωής. Γιατί μόνη αυτή από τις τωρινές πόλεις βγαίνει από τη δοκιμασία ανώτερη από τη φήμη και μόνη αυτή ούτε στον εχθρό που έρχεται εναντίον της δίνει το δικαίωμα να αγανακτήσει, από τι ανάξιους αντιπάλους νικιέται, ούτε στον υπήκοο (δίνει το δικαίωμα) να παραπονεθεί, ότι τάχα τον εξουσιάζουν ανάξιοι. Και επειδή παρουσιάσαμε τη δύναμή μας με μεγάλες αποδείξεις και όχι βέβαια χωρίς μάρτυρες, και οι τωρινοί και οι μεταγενέστεροι θα μας θαυμάζουν, χωρίς να έχουμε καθόλου ανάγκη, ούτε από έναν Όμηρο για να μας υμνήσει, ούτε από κανέναν άλλον, ο οποίος με τα λόγια του θα δώσει μια πρόσκαιρη χαρά, την ιδέα όμως που θα σχηματιστεί για τα έργα μας θα έρθει ύστερα να τη βλάψει η αλήθεια, αλλά επειδή εξαναγκάσαμε κάθε θάλασσα και στεριά να ανοίξει πέρασμα στην τόλμη μας και ιδρύσαμε (στήσαμε) παντού αιώνια μνημεία για τις συμφορές και τις νίκες μας. Για μια τέτοια πόλη λοιπόν κι αυτοί εδώ πιστεύοντας ότι ήταν καθήκον τους να μη χαθεί, πολεμώντας γενναία σκοτώθηκαν, και από μας που μένουμε στη ζωή είναι φυσικό ο καθένας να θέλει να υποφέρει για χάρη της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 42

Γι' αυτό ακριβώς και μίλησα διεξοδικά για την πόλη μας, γιατί θέλησα να κάνω κατανοητό ότι δεν αγωνιζόμαστε για πράγματα ίσης σημασίας εμείς και όσοι δεν έχουν τίποτα παρόμοιο μ' αυτά και ταυτόχρονα να στηρίξω με φανερές αποδείξεις το εγκώμιο αυτών, για τους οποίους μιλώ τώρα. Και πράγματι έχει ειπωθεί το μεγαλύτερο μέρος αυτού του επαίνου. Γιατί με όσα ύμνησα την πόλη, τη στόλισαν τα ανδραγαθήματα αυτών και των ομοίων τους, και για λίγους Έλληνες, όπως ακριβώς γι' αυτούς εδώ, θα μπορούσε να φανεί ο έπαινος ισόβαρος με τα έργα τους. Και μου φαίνεται ότι ο τωρινός θάνατος αυτών εδώ φανερώνει την ανδρεία τους, είτε αυτή είναι το πρώτο της μήνυμα είτε η τελική επισφράγιση της. Και πραγματικά είναι δίκαιο στην περίπτωση όσων από κάθε άλλη άποψη είναι κακοί να προβάλλουν την ανδραγαθία που δείχνουν στους πολέμους υπέρ της πατρίδας. Γιατί με την ανδραγαθία τους έσβησαν ολότελα κάθε ηθικό παράπτωμα και περισσότερο ωφέλησαν την κοινή υπόθεση, παρά έβλαψαν με τα προσωπικά τους παραπτώματα. Και απ' αυτούς ούτε κάποιος πλούσιος έδειξε δειλία, επειδή προτίμησε την απόλαυση του πλούτου για περισσότερο χρόνο, ούτε φτωχός προσπάθησε ν' αναβάλει τον κίνδυνο, με την ελπίδα που του δίνει η φτώχεια, ότι θα μπορούσε να την αποφύγει και να γίνει πλούσιος. Αντίθετα, επειδή θεώρησαν πιο ποθητή απ' αυτά την τιμωρία των εχθρών και συγχρόνως επειδή νόμισαν ότι αυτός ο κίνδυνος είναι πιο ωραίος, θέλησαν αντιμετωπίζοντάς τον να εκδικηθούν αυτούς (ενν. τους εχθρούς), εκείνα (ενν. τα αγαθά) να τα επιθυμούν, εμπιστευόμενοι την αβέβαιη έκβαση του αγώνα στην ελπίδα, μέσα στη μάχη όμως γι' αυτό που έβλεπαν πια μπροστά τους, θεωρώντας υποχρέωσή τους να στηριχτούν στον ίδιο τους τον εαυτό και μέσα πια σ' αυτό τον κίνδυνο, επειδή προτίμησαν να αγωνιστούν και να πεθάνουν, παρά να υποχωρήσουν και να σωθούν, απέφυγαν τη ντροπή να τους λένε δειλούς, κράτησαν όμως τον αγώνα, δίνοντας τη ζωή τους και σε μια ελάχιστη κρίσιμη στιγμή γραμμένη από την τύχη, ενώ στην ελπίδα άκμαζε πιο πολύ η ένδοξη νίκη, παρά ο φόβος της ήττας, χάθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 43

Και αυτοί εδώ βέβαια, όπως ταιριάζει στην πόλη αναδείχτηκαν τέτοιοι. Και οι υπόλοιποι (όσοι ζείτε) πρέπει να εύχεστε το φρόνημά σας εναντίον των εχθρών να σας φέρει μικρότερο κίνδυνο, όμως να μην ανεχθείτε να είναι ατολμότερο απέναντι στους εχθρούς, κρίνοντας όχι μονάχα με το λογικό την ωφέλειά του, για την οποία θα μπορούσε κανείς να μιλήσει πολύ σε σας, που οι ίδιοι τα ξέρετε καλά, αναφέροντας πόσα καλά υπάρχουν στο να αντιστέκεται κανείς στους εχθρούς, αλλά πιο πολύ κοιτάζοντας προσεκτικά κάθε μέρα στην πράξη τη δύναμη της πόλης και αγαπώντας την με πάθος, και όταν σας φανεί ότι είναι μεγάλη, να συλλογίζεστε ότι αυτά τα απέκτησαν άνδρες που τολμούν και γνωρίζουν το καθήκον τους και που νιώθουν ντροπή στις μάχες (να μην κάνουν το καθήκον τους), και αν καμιά φορά σε μια προσπάθειά τους αποτύχαιναν, δεν επέτρεπαν στον εαυτό τους να στερήσουν και την πόλη απ' τη δική τους ανδρεία, αλλά την πρόσφεραν σ' αυτή σαν την πιο ωραία συνεισφορά τους. Γιατί προσφέροντας όλοι μαζί τη ζωή τους έπαιρναν ο καθένας ξεχωριστά τον αιώνιο έπαινο και τον πιο λαμπρό τάφο, όχι τόσο εκείνον στον οποίο είναι θαμμένοι, όσο εκείνον στον οποίο η δόξα τους μένει και μνημονεύεται αιώνια σε κάθε ευκαιρία που παρουσιάζεται, είτε δημηγορίας είτε μάχης. Γιατί τάφος των μεγάλων ανδρών είναι η γη ολόκληρη και δεν το δηλώνει μόνο η επιγραφή μιας στήλης στη γενέτειρά τους, αλλά και σε ξένη χώρα ζει μέσα στην ψυχή του καθενός άγραφη η θύμηση, όχι τόσο των ανδραγαθημάτων τους όσο του φρονήματός τους. Αυτούς λοιπόν τώρα εσείς, αφού τους έχετε ως παράδειγμα και αφού θεωρείται ότι ευτυχία σημαίνει ελευθερία και ελευθερία σημαίνει ανδρεία, να μη δηλιάσετε μπροστά στους κινδύνους του πολέμου. Γιατί δε θα ήταν πιο δίκαιο ν' αφήσουν τη ζωή τους όσοι δυστυχούν, στους οποίους δεν υπάρχει καμιά ελπίδα καλού, αλλά όσοι στην υπόλοιπη ζωή τους κινδυνεύουν να βρεθούν σε ολότελα διαφορετική κατάσταση και για τους οποίους θα είναι πολύ πιο μεγάλη η διαφορά, αν τυχόν αποτύχουν κάπου. Γιατί πράγματι σ' έναν άνδρα με φρόνημα προκαλεί μεγαλύτερο πόνο η εξαθλίωση που προέρχεται απ' τη δειλία στη μάχη παρά ο θάνατος που έρχεται ανεπαίσθητα σε στιγμή (έξαρσης) της δύναμης και της κοινής προσδοκίας.